

M. phalaris, men Ertel (1975) fann att detta var felaktigt. Hon konstaterade att den fullvuxna larven av *M. phalaris* har endast en lob framtill på spatulan, medan de av Tomaszewski observerade larverna har två lober. Den fullvuxna larven av *E. phalaridis* har två lober framtill på spatulan och är kanske identisk med de av Tomaszewski beskrivna larverna.

Larver av *E. phalaridis* lever, många tillsammans, innanför bladslidorna. Angrepp medför att strået vid angreppsstället blir mörkfärgat och mjukt. Ingen gallbildning förekommer, och det syns inga yttre symptom på bladslidorna. Genom att strået blir mjukt, viker det sig lätt.

E. phalaridis är hittills känd endast från Norrbotten, där den 1996 uppträdde både på odlad rörfilen i Vojakkala och på vildväxande rörfilen intill Torne älv. Populationstätheten var mycket hög i ett av försöksfälten med i storleksordningen 100 000 larver per kvadratmeter. Här var samtliga fertila skott angripna, och hela beståndet lade sig under hösten. Arten påträffades 1997 även på vildväxande rörfilen vid Kalix älv.

Äggen läggs i grupper om upp till ca 100 ägg,

företrädesvis vid basen av det översta fullt utvecklade bladet på skottet. Ägglägningsperiod och utvecklingstid för arten är inte kända, men data från Vojakkala tyder på att det där fanns endast en äggläggande generation under 1996. Fullvuxna larver lämnar strået och övervintrar i en kokong, huvudsakligen i markförnans övre skikt.

Angripna strån kan växa till nästan normal längd, innan de blir mjuka och lägger sig. En viss skördeminskning (27 %) jämfört med tidigare år kunde noteras vid augustiskörd i det kraftigt angripna fältet, men det är osäkert, hur stor del av minskningen som kan tillskrivas angreppet av *E. phalaridis*. Vid odling av rörfilen som industrigröda skördas den under tidig vår, och det finns skäl misstänka, att skördeförlusten vid angrepp av gallmyggan då kan bli större.

Två parasitoider på *E. phalaridis* har noterats, *Platygaster* sp. och *Tetrastichus* sp. Den senare, som påträffats endast på vildväxande rörfilen, övervintrar på strået och kan därför sannolikt inte etablera sig i rörfilensodlingar, eftersom den kommer att bortföras från fältet i samband med skörden.

Ny utgåva av Sveriges trollsländor

Sahlén, G. 1996. *Sveriges trollsländor*. Fältbiologerna förlag, Stockholm. 162 s. ISBN 91-85094-43-9. Kan beställas från Fältbiologerna: Box 6047, 102 31 Stockholm, tel. 08-31 56 34, fax 08-31 56 35.

Det var givetvis med stor glädje jag tog emot uppdraget att recensera den nya versionen av *Sveriges trollsländor*. Jämfört med den tidigare utgåvan från 1985, har boken ungefär samma format och samma antal sidor, men där slutar likheterna. Det kan med en gång sägas att den nya boken är en klar förbättring. Ja, det är rent utav en mycket bra bok över Sveriges trollsländor. Och inte bara Sveriges trollsländor. Faktum är att alla Nordens trollsländor beskrivs och behandlas i boken. Den gamla utgåvan har troligen bidragit mycket till det ökade intresset för trollsländor, inte minst för mig själv, och den nya boken kommer säkert att öka intresset för denna insektsgrupp ytterligare.

Hur skiljer sig då den nya boken från den gamla?

Uppläggningsen är ungefär den samma men samtliga avsnitt är omarbetade till det bättre. Boken inleds med trollsländornas byggnad och livscykel. Därefter följer några avsnitt om hot och skyddsåtgärder, vilket kan vara värt att fundera på i dessa tider då en våg av biologiskt mångfaldstänkande genomsyrar naturvårdarsarbetet. Utvecklingshistoria och systematik behandlas också i de inledande sidorna. Efter dessa följer bestämningsnycklar till aduler och larver. I nästan alla fall finns en hänvisning till figur när man väljer mellan två karaktärer i bestämningsnycklarna. Detta tycker jag är bra, och många andra som skriver bestämningsnycklar borde ta efter.

Nyckeln till aduler är till viss del omarbetad till, i mitt tycke, en bättre nyckel. Även om många av teckningarna från förra boken finns med är samtliga plancher omgjorda med många nya teckningar av bra kvalite. När det gäller bestämning av arter utanför familjen Coenagrionidae tycker jag att nyckeln fungerar bra. Däremot tror jag att en nybörjare har svårare med familjen Coenagrionidae. Personligen föredrar jag hos denna familj att titta mer på hanarnas analbihang än

formen på prothorax. Detta är kanske en smaksak, vad vet jag? Det hade hur som helst inte varit dumt med en plansch där hanarnas analbihang i familjen *Coenagrionidae* redovisas. Motsvarande plansch för honor skulle lämpligen vara en prothoraxplansch. Anisoptera-delen av nyckeln är bra och fungerar utmärkt även under fältbetingelser.

Att skriva en fungerande larvnyckel till trollsländelarver är inte lätt. Jag har "tragglat" mig igenom ett antal larvnycklar, inklusive Sahléns gamla. Efter ett tags "tragglande" förstår man vad naturlig selektion kan ställa till med. Författaren säger också i inledningen till larvnyckeln att den fungerar bäst på fullstora individer. Men hur vet man om man har en fullstor individ framför sig. Med den kunskap som finns idag om larvkaraktärer håller dock även larvnyckeln en hyfsad klass, och jag tror att med lite erfarenhet kan de flesta arters larver nycklas ut rätt. Liksom för adulterna är planscherna omgjorda och det finns många nya teckningar som underlättar artbestämningar betydligt. Tyvärr är några av teckningarna fortfarande grovt tecknade, vilket gör att det blir omöjligt att se några egentliga skillnader mellan vissa figurer, t.ex. *Calopteryx virgo*- och *Coenagrion hastulatum*-larverna. Jag antar att de är rejält nedminskade och därför fått denna "grovhet". I larvnyckeln har nya karaktärer tagits med, som t.ex. färgteckning. Jag gläds särskilt över att supracoxalarmaturen som artskiljande egenskap tagits bort för aeshnider, och att det finns en plansch med aeshnidens prementum. Ett tips, till den som inte redan vet, är att rita ut och mäta förhållandet mellan längd och bredd på aeshnidernas prementum. Detta förhållande är, som det står i nyckeln, en bra karaktär för att särskilja mellan arter med extrem skillnad. Olyckligtvis fungerar detta inte på arter där proportionen är likartad. Det hade därför varit bra om fler karaktärer givits i nyckeln för urskiljning av de tre huvudgrupperna av aeshnider.

Efter bestämningsnycklarna följer artbeskrivningarna. Än en gång noterar jag att en förbättring gjorts. Texten för varje art är precis lagom lång och informativ för en bok av detta slag. Ett särskilt avsnitt om artens "ekologi" finns med, vilket underlättar för den som skall leta efter speciella arter, eller tror sig ha hittat något spännande. Kartorna är även de helt omarbetade och uppdaterade. I varje ruta på utbredningskartan finns dessutom teckningar på viktiga artypiska karaktärer. Ett mycket bra och trevligt initiativ. En varning är på sin plats - det är lätt att man på ett flertal sidor blandar ihop artbeskrivning och utbredningskarta för arten ifråga. Det går dock alltid enkelt att reda ut vad som hör till vad. Den svarta färgen för ut-

bredningen av *Onychogomphus forcipatus* har fallit bort i Norrbotten. Fyll i och du får du en perfekt utbredning av den nuvarande kändedomen av Nordens trollsländor.

I denna nya bok har det också tillkommit en tabell över landskapsfynd. Trevligt för alla oss som älskar att frossa i sådana tabeller, och inte minst för dem som vill göra nya landskapsfynd. Det finns fortfarande mycket att upptäcka på utbredningsfronten. Jag vet att ett flertal fynd tillkommit sedan bokens tryckning, och jag är tämligen säker på att Sahléns gamla bok har bidragit indirekt till bättre kunskap om trollsländornas utbredning i Sverige under de senaste 10 åren. Alla sländor har givits svenska namn. Detta är som vanligt när det gäller svenska namn på de flesta insektsgrupper, både ett plus och ett minus. Fördelen är att trollsländor blir mera tillgängliga utanför entomologikretsar. Författaren hävdar att han i största mån försökt använda redan vedertagna namn, i Sandhalls "Trollsländor i Europa" så har många av sländorna ett annat namn. Detsamma gäller för en tredje vanlig insektsbok, Mandahl-Barths "Vad jag finner i sjö och å". Inte nog med det, namnen skiljer sig åt mellan Sandhalls och Mandahl-Barths bok. Till exempel kallas en av våra vanligaste sländor, *Leucorrhinia dubia*, för myrtröllslända i Sahléns bok, mindre kärtröllslända i Sandhalls bok och mindre tröllslända i Mandahl-Barth. En sådan förvirring på namnfronten gynnar inte svensk namngivning. Även om jag inte till 100 % håller med om alla namn vore det bra om vi alla kunde enas om att de namn som Sahlén nu givit de nordiska trollsländorna är de som bör gälla, eller?

Boken avslutas med ett avsnitt där tips ges till den som vill studera trollsländornas ekologi och beteende, samt en referenslista med mera läsning för den vetgirige. Tyvärr har ordförklaringslistan som fanns i gamla upplagan redigerats bort. Denna kunde gärna ha fått vara kvar, eftersom en sådan underlättar för nybörjaren.

Visst saknar man figurer där hela djuret av både larv och vuxen är avtecknad, men en sådan bok skulle bli betydligt mera volyminös, och jag tror inte det är författarens avsikt med boken. Sådana böcker finns redan, åtminstone för adulterna. Nej, istället är boken mer av typen fälthandbok och inget praktverk, och som fälthandbok fyller den väl sin plats. Så käre insektsvän, har du redan den gamla upplagan, köp den nya också och vice versa. Du kommer inte att ångra dig när du väl börjat lära dig mer om dessa smaragd-färgade luftakrobater.

Frank Johansson